HENRIK SIENKIEWICZ

HAJDMO K NJEMU

NOVELA IZ KRISTOVE DOBE

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE L. HARTMANA (ST. KUGLI), ZAGREB

H. B. 876. K —.60.

KNJIŽARA L. HARTMANA (ST. KUGLI). ZAGREB.

HRVATSKA BIBLIOTEKA

1	Begović, Slava i ljubav,	—.30
2	Korajac V., Šijaci, Šalj. prip.; Barrili J., Pustolovina jedne noći	—.30
3	D. Demeter, Otac i sin. Crtica iz XV. vieka	—.30
4	Krmpotić J., Avelina Bakranina ljubavne zgode i nezgode. — Wojcicki W., Stražni dvor	—.30
4a	Ferkić D., Križevčan, Španjolci u Hrvatskoj. Historička pripoviest XV. vieka (II. izdanje)	—.30
5— 6	Shakespeare, Romeo i Julija. Tragedija u 5 činova. Sa 7 slika.	—.60
7	Turgenjev, Nešto iz lovčevih zapisaka	—.30
8	Castelnuovo, Kod prozora	—.30
9	Gogolja, Ivan Ivanović i Ivan Nikiforović. Šaljiva pripoviest	—.30
10	Hauff, Pont-des-Ariska prosjakinja	—.60
11— 12	Shakespeare, Otelo. Tragedija u 5 činova. Sa 8 slika	—.60
13— 14	Bernardin St. Pierre, Pavao i Virginija. Pripoviest	—.60
15	Draženović, Crtica iz hrvatskog života	—.30
17	Hrvatovski, Grilovica. Historička pripoviest iz XVII. vieka	—.30
18	Sacher-Masoca, Zanimljive pripoviestke	—.30
19	Vitanović, Izabrane hrvatske romanse i balade	—.30
20	De la Motte-Foque, Undina. Pripoviest	—.30
21— 22	Mérimé, Colomba ili krvna osveta na Korzici	—.90
24	Verne Jules, Ideja doktora Oxa. Šaljiva pripoviedka	—.30
25	Korajac, Lov na sjedećke. Šaljiva pripoviedka	—.30
26— 27	Petrović-Petöfi. Krvnikovo uže	—.60
28— 29	Feuillet, Pokojnica. Roman iz francezkoga družtva	—.60
30	Poklade u Zagorju i još druge pripoviedke	—.60
31— 32	Beniczky-Harambašić, Zlatka. Roman	—.60
33	Gerstäcker, Muž na lutriju. Šaljiva pripoviedka	—.30
34	Dostojevski. Slabo srce	—.30
35— 36	König. U morskih valovih. Kriminalna pripoviedka	—.60
37— 38	Grigorović, Izgubljen život	—.60
39	Utvara Karla XI. — Franceske Foscari. — Susret	—.30
40	Dvie šaljive pripoviedke. Večer pod vedrim nebom itd.	—.30
41— 45	Kumičić Evgenij, Preko mora	1.50
46— 49	Kumičić Evgenij. Olga i Lina	1.20
54	Kako je B. Beltić poudavao sedam kćeri	—.30
55— 57	Turić, Darovi svieta. Pripoviedka	—.90
58— 59	Feuillet. Prijateljeva oporuka. Roman	—.60
60	Jokaj M., Žena poginuloga. — Mijaković P., Sve od straha	—.30
61	Okset. Jadi tetke Uršule	—.30
62	Bouvier, Nagrada ljubavi. Preveo Nikola Kokotović	—.30
63— 65	Miljenko i Dobrila. Historički roman	—.90
66	Korzeniovski J., Zločin i kazna. Pripoviedka	—.30
67— 69	Kumičić Evgenij, Tri mučenice. Tri izvorne pripoviedke	—.90
70	Mordovcev, Ljubav spasiteljica. Historička pripoviest	—.30
71	Jokaj Mavre, Bjegunac. Pripoviedka. Preveo Mirković	—.30
72	Poe. Zagonetna umorstva u ulici Morgue. Pripoviest	—.30
73— 76	Verne Jules, Put k središtu zemlje. Roman	1.20
77— 78	Henry M., Lažni grof. Pripoviest. Preveo L. Mirković	—.60
79	Čiki G., Krunica. Pripoviest — Milevski. Dinari Nadir Khulie	—.30
80	Sienkiewicz, Straža na svietioniku. Pripoviedka	—.30
81	Vincenti, Uzmirazja žene Hajder-Efendije. Pripoviedka	—.30
82— 84	Kumičić Evgenij, Otrovana srca. Pripoviest	—.90
85— 86	Mars, Tajne harema. Pripoviest	—.60
87— 92	Baketić A., Raja. Slike iz bosanskoga života	1.60
93—104	Montepin, Mačje oko. Roman	3.—
105—106	Osveta baruna Trenka. Pripoviest	—.60
107—109	Kumičić Evgenij. Mladost — ludost. Pripoviest	—.90
110—113	Becić. Prokleta kuća. Izvorna pripoviest iz krajiškog života	1.20
114—116	Tresić-Pavičić, Sudbina izdajice. Historička pripoviest	—.90
120	Devčić Ivan, Odbijeni prosac. Pripoviedka	—.30
117—118	Iz života velikog hrvatskog pustolova i druge male pripoviesti	.60
119	Becić, Djački doživljaji.	—.30
121—122	Kozarac J., Tena. Pripoviedka.	—.60

HENRIK SIENKIEWICZ

HAJDMO K NJEMU

NOVELA IZ KRISTOVE DOBE

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE L. HARTMANA (ST. KUGLI), ZAGREB

I.

Kaj Septimije Cina, rimski patricije — pošto je mladićke dane proveo u legijama, vratio se je u Rim, da tu proživi novim životom, u svakom sjaju, radosti i uživanju. Cina bijaše još imućan, i ako je već profućkao dobar dio imanja, te odkad je došao u Rim, provodao je noći u vječitoj raskalašenosti i pijančevanju po villama i palačama svojih poznanika patricija, a po danu se borio, hrvao ili išao u kupatilo, gdje se sa retorima prepirao o filozofiji, ili sa prijateljima o dnevnim dogadjajima i rimskim i svjetskim sablaznima.

Obožavao je cirkus a tako isto i kazalište i krvave igre gladijatora; volio je slušati meki glas grčke citare, često se raspitivao kod tračkih proroka o budućoj sudbi, i sa velikim uživanjem se divio razvratnom plesu jonskih plesačica.

Njegova mati je bila kći velikoga Lukula te mu je ostavila ogromno bogatstvo, ali ujedno sa ovim, kao nešto tradicionalno, u krv mu je ukalamila i onu poznatu Lukulovsku žudnju za uživanjem, sjajem i finim ukusom, tako da je Cina u gurmanstvu skoro sve drugove nadmašio: na stol se donosilo samo najskupocjenije grčko vino, napuljska ostriga i imetski mirisni med. Ribe je dobivao iz Crvenog Mora, prepelice sa divljih bosporskih obala — i u obće nije ništa

propustio, što bi se rietkog, skupog i dobrog moglo nabaviti i na rimskoj pijaci.

Grdno imanje, sjaj i izobilje znao je on finim gospodskim ukusom uživati; ne toliko samo za ljubav samog uživanja, već više zato da bi dužnost i raskoš, koja dolikuje njegovom velikom imanju, što otmenije, estetičnije, ispunjavao.

Razumievao se po nešto i u liepim vještinama i pošto je volio liepo iz urodjenog nagona, to je skupio vrlo velik broj korintskih kipova, etruskih vaza, jerihonskih amfora, a rimske mozaike, perzijske sagove i arapske mirise strahotno je volio.

On je mnogo znao, mnogo je čitao, te mu je književni ukus i kritički osjećaj bio fin; po gozbama se volio razgovarati sa retorima i filozofima; i često se dogadjalo, da je iz Ilijade ili Odiseje odeklamovao po dvije tri stotine stihova, ili je zabavljao družtvo, fino komentarišući Horacijeve ode i satire. Ako je malo više pio pa se napio, odsvirao bi štogod iz Anakreona i dotle bi pjevao, dok mu ne bi ispala iz ruke čaša a oči se zaklopile.

Od filozofa nije volio stojičare, jer je držao da su preveć ozbiljni i nesnosni, a kao takvi — neprijatelji svih svjetskih uživanja.

Više je volio skeptičare, koji su, makar su naglašivali, da je sve uživanje uzaludno i da je cilj života nemoćan i bezbrižan mir, — ipak zato halapljivo jeli i pili.

Ali Cina, i ako je inače volio prepirati se, ipak se nije sav zalagao u razpravljanje filozofskih, velikih pitanja, jer on sam nije ni u što vjerovao, pa nije držao za nužno da se trudi da svoje uvjerenje drugima dokaže.

Caton je, po njegovu mišljenju, bio i velik i lud; život je — govorio je — kao more, koje mnogi vjetrovi i bure tamo amo bacaju, i ono je mudrac, koji može

sigurno voditi malu ladju svoga života po uzburkanom moru.

Najviše mu je bilo do toga i time se ponosio, što su mu zdrava, široka pluća, obla prsa, otmen i gospodski stas, nos, pravi rimski orlov nos; i ta je svojstva držao za sigurno sredstvo, kojim se postizava sreća, jer mu je duša potpuno, možda i bez njegovog znanja, bila skeptička i ujedno epikurejska, i ako je inače prezirao obadvije filozofijske škole.

Ove potajne duševne suprotnosti su prouzrokovale, da, i ako i nije vjerovao u bogove, da se često obraćao augurima i prorocima, poštovao mnoge praznovjerice, vjerovao u snove i ljubopitljivo proučavao tajinstvene običaje istočnjačke sekte.

Većinom je gledao kroz prste svojim robovima, ali ih je po katkad ili u ljutini ili zlo raspoložen mučio nečovječki, nemilostivo. Nikada nije ljubio, dapače je poricao i samu ljubav; ali pošto je prijalo njegovoj sujeti, da govore o njemu i da zavide njegovim osvajanjima, bio je junak mnogih škandala i opasnih pustolovina. Ali se i toga ubrzo zasitio, jer mu je ugasila u srcu i ta vatra za uživanjem.

II.

Nije prošlo mnogo vremena i Cina je profućkao sve svoje imanje. Što je preostalo, raznieli su grabljivi lihvari.

Skršen, umoran, prevaren i grozivši se od svega — što je neminovna posljedica, prekomjernog uživanja, na Cinu je naišlo neko neobično, skoro mučeće čuvstvo: sumnja i strah.

Bogatstvo, nerad, uživanje, ratne slave, žedj za naukom, pjesničke ljepote, uživanje u ljepotama: jednom rieči, sve, što život može dati, on je potpuno uživao, pa ipak nikad nije bio sretan.

I sad ga je podticala neka nova, još neokušana radost; izgledalo mu je da još ni ne poznaje tako zvanu ljepšu polovinu života i da je dosad provodio život u koječemu.

On ni sam nije znao, za čim upravo teži, ali kad bi na to pomislio, još više bi se osjećao umornim, zgražao se na život, na sebe i na sve, što ga je okružavalo. Nekad je pomišljao, da su se u njega uselile dvije različne duše, dvije protivne prirode: jedna, koju mori vječita sumnja i strah, a druga, koja vječito istražuje u prošlosti, što za pravo može biti uzrok ove sumnje i straha.

U brzo poslije toga, kad je postao prosjak, otišao je u Aleksandriju za prokonzula. Propalim rimskim patricijima to je bilo jedino utočište. Otišli bi za prokonzula u koju provinciju, koju bi kroz nekoliko godina nemilostivo pljačkali, te bi novostečeno imanje donieli u Rim, da ga profućkaju.

Cina je slomljenog duha sjeo u ladju u Brindiziju i ponio sa sobom turobnost i sjetu na sve strane kud je putovao, nije mu se ispunila ni ta želja, da će ga novi život, novi prijatelji, sjaj i uživanje na istoku osloboditi teških muka.

Polako, kao što su ginuli dani i mjeseci, bujala je u njegovoj duši sumnja i strah, — kao što i talijanska hrana mnogo bujnije tjera u predjelima plodnoga Nila.

U početku je htio ugušiti crnu strepnju nasladama i uživanjima te je počeo u Aleksandriji ponovo pijančevati. Ali uzalud!... Onda je počeo misliti na samoubojstvo.

Koliko je njegovih prijatelja zatražilo u smrti onaj pokoj, koji im dosadni, ogorčeni život nije davao!... I jedan jedini kratak trenutak bio je dosta za smrt, pa da se postigne vječiti pokoj.

I već je odredio način i vrieme smrti, kad ga je jedan vanredan san ponovno povratio.

Sanjao je, da se na čamcu vozio preko rieke. Učinilo mu se, da na drugoj strani vidi svoju biedu u obliku robinje, skrhane od starosti i nevolje, činilo mu se, da vidi svoju rodjenu biedu, gdje ga čeka ondje, obtužuje ga i stenje:

— Došla sam prije tebe, i ovdje te čekam.

Cina je prvi put u svom životu zadrhtao i pomislio, da iz ovog sna treba razabrati, da će ga bieda i sumnja pratiti i s one strane groba i da mu ni tamo ne će dati mira.

Tada se odlučio na posljednji pokušaj: da se obrati serafijskim filozofima, koji će, mislio je, za sigurno riešiti problem njegovih potajnih muka... Ali uzalud je i k njima išao... Filozofi su ga sa velikom počašću izabrali u svoje družtvo, ali i to je bockalo Cinu, jer je uvidio, da im je znanje vrlo malo, kad ne mogu riešiti ni te sumnje koje tište njegovu dušu.

U to doba bijaše u varoši najslavniji filozof Timon Atenjanin, koji je već nekoliko godina stanovao u Aleksandriji, kud je došao, da proučava misirsku mudrost. Govorilo se, da poznaje sve nauke i sve filozofijske zakone, i svako ga je poznavao kao vrlo skromnog i vrlo pametnog čovjeka. Ubrzo je i Cina iskusio, da je Timon Atenjanin sasvim nešto drugo od drugih pedantnih filozofa, i za kratko vrieme je jako zavolio zaslužnog starog mudraca.

Timonov ideal je bio poslanstvo ljudi na zemlji te je sa velikom rječitošću govorio o tome; ali je srce mladog rimskog patricija zadobio naročito onom mirnom samoprijegornom tugom, koja mu se pokazivala iz svake rieči. Ova tuga, koja ih je čisto rodila, često je govorila Cinu, da zapita staroga filozofa, zašto je tako tužan..., ali ne samo iz puste znatiželjnosti, nego da bi se jedan drugom izjadali.

III.

Jedne večeri, odmah iza večernjeg sutona, ostali su Timon i Cina sami na verandi, koja je bila okrenuta prema moru. Govorili su o lutanju duše, i tužna sutonska pitomost kao i rječitost mudrog filozofa neopisano su obuzeli dušu mladog patricija. On je uhvatio starca za ruku, odveo ga skoro do ivice verande i tu mu ispovjedio veliki teret svoga života, pa da bi taj teret olakšao, tražio je prijateljstvo sa filozofima.

— Jedino mi je — kazao je na posljedku — sreća, što sam tebe upoznao. I ako mi ti ne riešiš zagonetku moga života, uvjeren sam, da mi je nitko drugi ne će riešiti.

Timon je dugo gledao na ustalasano morsko ogledalo, po kome je mjesec zaorao zlatne brazde, pa je onda rekao:

— Jesi li opazio, da se ptice u jatima sele ovamo sa tamnog maglovitog sjevera?... Znaš li što traže u Egiptu?

— Svjetlosti i topline.

— I čovječja duša traži svjetlosti, a to nije drugo nego istina, i toplote, što znači ljubavi. Ali ptice znaju naći sreću, dok duše opterećene biedom i nevoljom lutaju po pustim cestama života.

— Pa kaži mi, mudri Timone, zašto i duša ne nadje pravi put?

— Nekad su nalazile utjehe u božanstvima, ali sad je nestalo vjere. Držali su, da će filozofija oživjeti dušu, ali i ti dobro znadeš, da na akademiji u Rimu i Ateni skeptičari tuže nad razvalinama filozofije i, i ako se smatraju nosiocem mira, ne mogu više pokazati do nesigurnog nespokojstva. Sliepi smo, posrćemo u mraku, i badava pitamo, uzalud tražimo izlazka iz pomrčine.

— Zar ga i ti, mudri Timone, nisi našao?

— Tražio sam, ali ga nisam našao. Ti si ga tražio u uživanjima, ja u idealima, mislima; ali smo obojica ostali u pomrčini. Ne patiš sâm, prijatelju moj; u tebi pati svjetska duša... A odkad ne vjeruješ u bogove?

— U Rimu javno poštuju bogove, dapače, sve novije i novije ih donose iz Azije i Egipta; ali iskreno doista nitko ne vjeruje u njih, osim možda filjara, koji svaki dan obilaze grad sa svojim sitnarijama.

— I oni jedini su sretni.

— Tako je. Ali sretni su i oni, koji obožavaju životinje ili drveće...

— Pa i oni, koji kao dobro nahranjena marva spavaju i u lijenosti provode dane.

— Kaži mi, dakle, Timone, je li vrijedno živjeti?

— I tko će znati, da li je upravo smrt što boljeg od ovog života?

— Pa u čemu je razlika izmedju tebe i skeptičara?

— To, što se skeptičari udubljuju... ili se barem tako prave, da se udubljuju u pomrčinu, ja pak patim zbog nje.

— I zar nemaš izlaza?

Timon je neko vrieme ćutao; zatim je kao u zanosu kazao:

— Ne vidim ga... ali ga čekam.

— Otkuda?

— To ne znam... — odgovorio je Timon šaptom.

I oslonivši glavu na ruke, rekao je tiho uzdahnuvši:

— Čudnovato! Ali izgleda, da kad u svietu ne bi bilo ni više ni manje od onog, što mi znamo i poznamo, i kad ne bi osjećali, da bi mogli biti viši, bolji nego što jesmo: — izgleda mi, velim, da nas onda ne bi morila ova biedna sumnja... I vidiš, ja ipak iz izvora ove bolesti čekam liek... Umrla je vjera u Olimp i filozofiju; ali kakva takva istina, koju još ne poznamo, mogla bi dati oslobodjenje.

Ovaj je govor, protiv običaja, bio jako utješan za Cinu. Kad je čuo, da ne pati samo on nego cieli sviet, učinilo mu se, da mu je Timon skinuo veliki teret s ledja i prenio ga na mnogo, mnogo hiljada ljudi.

IV.

Poslije ovog razgovora Cina i Timon su se još više sprijateljili; svaki dan su se sastajali, postali su povjerljiviji, na posljetku su se navikli jedan na drugog, da su se samo onda osjećali sretni, kad su bivali zajedno.

U ostalom, Cina, i ako je iskusio mnoga razočaranja i podnio mnoge patnje još se uviek smatrao mlad, a to je i bio, jer je u svietu bilo još mnogo nepoznatih draži, koje su na njega uticale. I naišao je u Timonovom domu na jednu sasvim novu, snažnu draž, o kojoj nije ni snivao, na izvor radosti, o kome nije ni slutio, na Anteju, kćer mudroga Grka.

Anteju su skoro isto tako poznavali, poštovali i uvažavali u Aleksandriji, kao i njezinog oca. Rimske matrone su ju volile, serafijski mudraci poštovali, sviet obožavao, a Timon ju nije zatvorio u ginakiju, nego ju je od rane mladosti vodio za sobom na akademije, čitao joj djela grčkih, latinskih i egipatskih filozofa, tako da, kad je djevojka odrasla, postala je ocu dostojan rival, s kime se vrlo često prepirala o najvažnijim najzapletenijim pitanjima.

Uz to ju je obasipala neka zagonetka čar; duša joj je bila tako čista, uzvišena, plemenita, kao u kakve svetiteljke, a često su na nju nailazile takve sanje, u kojima je vidjela i čula takve stvari, o kojima ostali smrtnici ne bi mogli ni slutiti.

Timon je neograničeno volio svoju kćerku, već i zbog toga, što se je uviek plašio, da će je izgubiti. Anteja mu je kazala, da u snu vidja strašna prikazivanja i u isti mah neku veličanstvenu, božansku svjet-

lost, za koju ne zna, je li izvor života ili smrti, — sreće ili patnje.

Egipćani, koji su posjećivali Timona, nazivali su Anteju l o t o v i m c v i e t o m — može biti zato, što su ovaj cviet na nilskim obalama smatrali za svetinju, ili valjda zato, što bi, tko je samo jedanput vidio Anteju, zaboravio na sve druge ljepote.

Jer njezina se ljepota zaista mjerila sa mudrošću. Topli egipatski dani nisu opalili njeno ljubičasto lice, koje je bilo tako providno, skoro sjajno, kao jutarnja zraka, koja se ozarava sa biserne školjke. Oči su joj bile plave kao nilska voda medju stienama; a pogled tako dubok i tajinstven kao ogledalo ove rieke.

Kad ju je Cina prvi put ugledao i čuo ju govoriti, mislio je u povratku, ne bi li joj postavio oltar u atriumu, i da li da prinese Veneri na žrtvu par bielih golubova: — da, toliko ga je očarala čista, nevina djevojačka duša, divno, pitomo lice. Otkako postoji, još nije vidio žensku njoj sličnu; i u brzo mu se u srcu podmladila duboka, prava ljubav, koja se u toliko jako razlikovala od dosadašnjih strasti, u koliko se i Anteja razlikovala od svih žena, koje je do sad poznavao. Osjećao je, da bi s njome mogao biti sretan, pa ma kao i prosjak, a bez nje nesretan, pa ma bio bogat kao Cezar.

Pa kao što bura sve obara i čisti, tako je i Antejina slika i uspomena odniela mladom patriciji pamet, srce, dnevni rad, noćni mir, — jednom rieči, učinila je robom i njega i cieli njegov život.

Uskoro zatim rascvjetao se cviet ljubavi i u Antejinu srcu.

— Ali si sretan, Cina! — govorili su mu prijatelji.

— Ala si sretan, Cina! — ponavljao je on sam, kad su divna Antejina usta prošaptala zvučne bračne rieči: — »G d j e s i t i K a j, t u ć u i j a b i t i K a j a«: i sreća mu se učinila tako bezgranična kao bezmjerna morska pučina.

V.

Mladu su ženu skoro obožavali u domovini; Cini je bila sve: ljepota, sreća, sjaj i mudrost.

Ali kad je svoju sreću usporedjivao sa bezmjernim morem, nije pomišljao, da se valovi neprestano pokreću, i nikad ne miruju: — tako, dakle, sreća ne može biti stalna... Nije prošla ni godina dana, a Anteja je pala u neku tajinstvenu strašnu bolest, u snu joj su se počela prividjati grozna strašila i groznica, koja je dolazila sa vizijama, počela joj je gasiti očni vid.

Lice joj je postalo bliedo, mršavo, ruke su oslabile, oči upale, tako da joj je cielo lice više naličilo bielom lotovom cvietu, što je bio znak bliske smrti.

Vizije su iz dana u dan bivale sve strašnije. Anteji se činilo, kao da i po svietlom danu čuje oko sebe korake; pa zatim kao da se pojavi pred njom neko bliedo kao u mrtvaca lice, koje kao da ju je zvalo sebi...

Tada bi joj se cielo tielo grozničavo zatreslo, obuzeo bi ju hladan znoj, te bi kao poplašeno diete, plačući i jecajući, zaklonila glavu na muževljeve grudi:

— Spasi me, Kaju, spasi!

Cina bi htio otjerati ta strašila u dolnji sviet, ali se uzalud okretao; ništa nije mogao vidjeti.

Oh, kako grozni bijahu večernji časovi, u miru, u osami, kad sunce na zapadu razlievaše svoje kose zrake na grad, a morski vali svietljahu se svjetlošću kao krv crvenom a kreštеće sovuljage i buljine kružahu oko nesretne Antejine glave!

I strašne vizije bivale su sve češće, ponavljale su se svakim danom sve strašnije.

Najglavniji liečnici, naiskusniji mudraci bijahu sve upotriebili, da bi izliečili Anteju — al uzalud.

Ništa nije pomagala nježna svirka misirskih i bedu-

inskih frula: — nije mogla razpoložiti bolesnicu, niti odgoniti strašila, koja su ju tako mučila.

Antejin život bio je užas, vječiti, grozni strah, i kad bi samo pomislila na grozne vizije, tako bi se zgrozila i pala u očajanje, da bi glasno zvala smrt. I onda bi se Cini učinilo, kao da bi samo smrt bila spasitelj napaćenoj Anteji; Cina, koji bi drage volje posljednju kap krvi dao za Antejino zdravlje, zastrepio bi od ove pomisli, i sa grozotom si je predstavljao, kako bi bilo divno Antejino lice, kad bi ga smrt zapečatila samrtničkim pečatom...

Neki grčki liečnik mu je rekao, da je to strašilo, koje Anteja vidi, sama Hekata, boginja Podzemnog Svieta: te je i on, a i ostali liečnici, držao za sigurno, da će je Hekata odnieti u Podzemne Svietove. I Cina je, i ako nije vjerovao u Podzemni sviet ni u Hekatu, prinosio velike žrtve Hekati, samo da bi ju umilostivio.

Ali i pored toga mnogo što šta su pokušavali sa bolesnicom. Vezali bi Antejine oči gustim, crnim velom, da nevidi; ali i to nije pomoglo. Zatvorili bi ju u mračnu usku sobu; ali strašilo kao da se je provuklo kroz stiene i osvietlilo pomrčinu svojim živim ognjem, pa stoga bilo još strašnije i groznije.

A noću bi Anteja pala u tako dubok san, da je izgledala kao mrtva, i tada bi Cina često misilio, da se ne će ni probuditi. I kad bi se po katkad u očajanju zamislio o čudnovatoj i tajinstvenoj Antejinoj bolesti, pomislio bi, da one grozne vizije prouzrokuje onaj isti strah i sumnja, koja je njega gonila, dok još nije poznavao svoju ženu.

Možda je i Timon to isto mislio, ali ga se Cina nije usudio upitati.

Pokraj svega toga on je očajnički zaštićavao Anteju. I htio ju je odnieti u Memfijske krajeve; ali kad je vidio, da Antejino stanje ne ide na bolje ni pod piramidskim hladovinama, odnio ju je u Aleksandriju te je

skupljao u svoj dom svakojake vrače, proroke i vještice. Kako već nije imao nikakve nade, hvatao se svih mogućih sredstava.

U to doba došao je neki čuveni židovski liečnik iz Kesarije u Aleksandriju, i njega je Cina odmah prizvao. — Josip — tako mu bijaše židovsko ime — kako nije vjerovao u kipove, sa velikim se negododovanjem protivio toj predpostavci, kao da Anteju goni Hekata, naprotiv je tvrdio, da je bolesnica mahnita. Svjetovao je dakle njenog muža, da odnese ženu iz Aleksandrije, gdje joj pored ostalog škodi i Deltino izparenje. Savjetovao ga je, da ju odnese u Jerusalem, jer je zrak u tom gradu vrlo suh i zdrav.

Cina je tim prije zaslušao liečnikov savjet, jer mu je jeruzalemski prokurator Poncije Pilat bio stari dobar prijatelj.

I Poncije Pilat se zaista vrlo obradovao svome prijatelju; odmah mu je ustupio stan u divnoj villi blizu grada.

Ali Cinine nade su i ovdje vrlo brzo otišle u vjetar, jer je samrtničko strašilo, koje je Anteju i cielim putem gonilo, napadalo ju i u Jeruzalemu.

I opet su nastali dani očaja i groze.

VI.

I ako je bilo još vrlo rano, i ma da je izvor svojom hladnom vodom rashladjivao atrij, ipak je vrućina bila neizdrživa, i biele mramorne stiene i stupovi čisto su se znojili. Cina je iznio Antejinu postelju pred kuću pod visoke palme, gdje je ipak po malo ćarlijao blag vjetar. Zatim je i sam sjeo kraj postelje, koja je bila ukrašena jacintima i ružama, i, uhvativši Anteju za mršavu i bielu ruku, kazao je:

— Je li ti, draga, bolje?

— Bolje je — odgovorila je bolesnica tiho i zatvorila oči kao da bi htjela spavati.

Svuda unaokolo carevala je duboka tišina, samo je vjetrić šaputao medju granama, a na zemlji su, u travi, koja je odsjajivala od sunčeve svjetlosti, sanjalački cvrkutali popci.

Ubrzo zatim Anteja je otvorila oči i upitala:

— Je li istina, Kaje, da je ovdje neki mudrac, koji lieči bolesnike?

— Ovdje se — rekao je Cina — oni nazivaju prorocima. Htio sam toga, o kome govoriš, zvati, ali mi se čini, da je i on varalica. A pošto je učio protivno narodnom vjerovanju, puk ga je optužio, prokurator osudio i danas će ga raspeti.

Anteja je klonulo spustila glavu.

— Vrieme će tebe izliečiti — rekao je Kaj, videći, da Anteja pada u sve veću zamišljenost.

— Vrieme je sluga smrti a ne života — odgovorila je tiho Anteja.

Opet je nastala tišina. Po zemlji su se igrali oni sunčani zraci, koji se nisu mogli provući kroz gusto palmovo lišće, popci su još uviek cvrčali, a gušteri se pojavili u pukotinama stiene i pazljivo stojali na toplom kamenu.

Cina je krišom pogledao Anteju, tužeći, što je sada već svemu kraj i što će uskoro od obožavane žene biti samo šaka pepela u kolumbariji. Ta već i sad bijaše kao mrtva, ležeći nepomično na cvietnoj postelji.

— Za tobom ću i ja! — uzdahnuo je Cina u sebi.

Na jedanput su se u dubokoj tišini začuli koraci. Antejino lice je pobielilo kao krpa, disala je kroz poluotvorena usta, grudi su joj se grčevito nadimale; bojala se, da se ne približuje ono strašilo, koje ju je mučilo svojim staklenim očima i koštanim rukama. Ali ju je Cima uhvatio za ruku, da bi je umirio.

— Ne boj se Antejo — hrabrio ju je nježno. — I ja čujem korake...

A zatim je odmah dodao:

— Poncije nam dolazi u posjet.

I zaista se na savijutku ukazao Poncije — praćen dvama slugama. To je bio čovjek u najljepšim godinama, rumenog, oblog lica, glatko obrijanog, glavu je držao sa usiljenim dostojanstvom i glumačkom ohološću, ali se na njemu vidjelo, da je jako zabrinut i umoran.

— Pozdravljam te, plemeniti Cina i tebe, božanska Antejo! — rekao je, kad je došao u hladovinu od palmi. — Ala je grozna zapara poslije hladne večeri! Donio vam sreće današnji dan i neka bi izliečio Anteju, da opet bude tako svježa kao ruže, na kojima se odmara.

— Zdravo, prijatelju! — odgovorio je Cina.

Prokurator je sjeo, pogledao u Anteju, skupio obrve i nastavio:

— U samoći se radja dosada i starost, u društvu nestaje straha... Hoćete li, da vam dadem dobar savjet?... Na žalost, ovdje nismo ni u Antiohiji ni u Aleksandriji, ovdje nema ni cirkusa ni kazališta, i uzalud bi i zidali cirkus, kad bi ga fanatična svjetina porušila. Ovdje poštuju i priznaju samo z a k o n, a taj zakon zabranjuje svaku razbludu. Više bih volio, da sam ma i medju divljim Skićanima!

— Obećao si nam savjet, Pilate!

— Ah, da!... Htio sam kazati, da se u društvu medju masom zaboravljaju sve brige; možete vidjeti dakle današnji veliki prizor: raspeti će na križ tri čovjeka. I to je bolje nego ništa. Pa onda, pošto je praznik Pashe, skupit će se u grad sa svih strana mnoštvo svieta: šarene skitnice, svakovrstan narod, što je vriedno vidjeti. Možete osudjenike sasvim blizu vidjeti i mislim, da će oni hrabro umrieti.

— A tko su ti zločinci? — zapitao je Cina.

— Jedan je od njih nekakav čudan osobenjak; tvrdi da je sin Božji, pitom je kao golub i — istinu reći — nije ni učinio ništa, zbog čega bi ga trebalo osuditi na smrt.

— Pa ipak si ga osudio, da ga razapnu?

— Htio sam izbjeći svaku neprijatnost, i bojao sam se, da ne dirnem u osjetljivo mjesto, kad bi im taknuo u vjeru. Već su me i tako mnogo optuživali u Rimu. A uz to osudjenik nije ni rimski gradjanin.

— Ali zato će ipak umrieti na križu — rekla je tiho Anteja.

Prokurator nije odgovorio, ali mu se na licu ogledala unutrašnja duševna borba te se uzalud trudio, da se umiri za učinjenu nepravdu. Zatim je kao za sebe kazao:

— Ničega se tako ne bojim kao krajnosti, i kad bi do mene stojalo, zaista bih se držao umjerenosti... Ovo me jako ubija i uznemiruje... I ljudi i priroda kao da su se zarekli, da mi ne dadu mira... Gledajte! — produžio je malo se zagrijavši — eto tu je već i proljeće, a noći su još uviek tako hladne, a danju je takva toplota i zapara, da nam stopala hoće izgoriti; tek što se pojavilo sunce, a već je nesnosna vrućina... A šta da rečem o ovdašnjem svietu? Bolje da o njemu ni ne govorim!... Pa ipak sam osudjen ovdje živjeti.

— Nije baš najugodnija država! — rekao je Cina.

— No vidiš! — prihvatio je Pilat. — Dakle, kao što sam kazao, idite i vidite raspinjanje; potpuno sam uvjeren, da će Nazarećanin hrabro umrieti. Zamislite samo: zapovjedio sam da ga išibaju... ali ne iz nemilosrdja, nego zato, jer sam mislio, da ću ga time spasti od smrti... i dok su ga šibali, on je bio tako miran i nevin kao jagnje, blagosivljao je sviet; i dok mu je curila krv sa napaćenog tiela, podigao je oči i molio se!... On mi je najneobičniji čovjek, koga sam ikad u svom životu vidio! Pa i žena mi ne daje mira... »Ne daj pogubiti toga nevinog!« — govori mi svako jutro... Istinu kažem, nisam ni htio; dva puta sam izlazio iz pretorije, da govorim sa biesnim prvosveće-

nicima i divljom masom... Ali je svaki, zavalivši glavu na ramena, vikao iz sveg grla: »raspni ga, raspni!«

— I ti si im popustio? — upitao je Cina.

— Da to nisam učinio, sigurno bi se cieli grad pobunio; a ja sam tu zato, da održavam mir. — Kazao sam već, da se grozim krajnosti, a uz to sam smrtno umoran. A i taj čovjek nije nitko i ništa: iz svieta Židov, za koga poslije njegve smrti ne će nitko mariti; za ljubav toliko ljudi morao sam žrtvovati jednoga. To je njegova nesreća, što nije rimski gradjanin.

— Pa sunce ne grije samo Rim — dodala je Anteja.

— Ne vodi u iskušenje, božanska Antejo. Sunce svugdje i uviek sija za snagu Rima; a pobuna potkopava, uzdrmava tu snagu. Jedini Cezar bi ga mogao pomilovati, ja ne. Cina jako dobro znade, da ja ne mogu povući osudu, koju sam već jednom izrekao; je li istina, Kaje?

— Na žalost!

Ali su u Antejinoj duši bolno odjekivale nemilosrdne rieči, te je zato poluglasno uzdahnula:

— Prema tome može se i nevino trpjeti i umrieti?

— Na zemlji nema nevinog čovjeka! — odgovorio je Pilat. — Nazarenćanin nije učinio nikakov grieh i zato sam ja kao prokurator oprao ruke; ali naprotiv, kao rimski gradjanin, morao sam mu osuditi nauku.

— A što je učinio? — zapitao je Cina.

— Mnogo sam s njime govorio, ispipao sam mu najskrivenije misli i pronašao sam, da mu je učenje bezumno, opasno, osobenjačko. — Praktičan život uviek vodi pamet, ili bi barem tako trebalo biti. Dopuštam, da i krieposti imaju mjesta u životu, na primjer za dobro smatram stojički sud, da tugu i biedu treba strpljivo podnositi. Ali se zato oni ne odriču radosti, bogatstva i uživanja. — Šta bi na primjer o meni kazali, kad bi izašao iz kuće, da bi mogao dati krova

onim nesretnicima, koji se cielog dana vrzu oko jafejskih kapija?... Zar ne to, da sam lud?

— Pa zar Nazarenćanin to uči? — upitao je Cina.

— To, i još druge gluposti. I u svojoj prostoti snieva o tome, da su ljudi tako dobri, plemeniti, da bi se mogli medjusobom i bez razlike kao braća voliti: Rimljani i Židovi, Misirci i Germani — svi su braća i bližnji!

— To je nemoguće! — primjetio je Cina.

— Eto vidiš li!... To sve još nije ništa... On kaže za sebe, da je Sin Božji, i ne pomišlja, da na taj način iz osnova potresa vjeru na neopisivu štetu čovječanstva... I sam dobro znadeš, da ja ne vjerujem u bogove; ali vjerujem, da je vjera potrebna uzda svima ljudskim strastima, pa zato, i ako sam neznabožac, ipak javno prinosim bogovima žrtve.

Prokurat je neko vrieme ćutao, zatim je kolebajući se, rekao:

— U ostalom, Nazarenćanin kao da se ni malo ne boji smrti... jer, kaže, i tako će uskrsnuti iz mrtvih.

Cina i Anteja su se začudjeno pogledali.

— Uskrsnuti iz mrtvih?

— To on kaže, i to poslije tri dana; a to šire i njegovi učenici. Zaboravio sam, da ga zapitam, je li to istina; ali sve jedno! Smrt i tako razriešava svako obećanje i zadatu rieč... Pa ni tu ne bi ništa izgubio, ako i ne uskrsne, jer po njegovom učenju prava sreća nastaje poslije smrti u vječnome životu. To on tvrdi sa najvećom vjerom i najsvetijim uvjerenjem, te i to kaže, da onaj, koji ovdje na zemlji bude više patio, mnogo lakše će doći u vječni život... Dosta je samo ljubiti, uviek, vječito ljubiti, svakog ljubiti kao samog sebe!

— Čudno učenje! — rekla je Anteja, pogladivši čelo drhtavom rukom.

— Pa ipak su mu svi željeli smrt! — kazao je Cina.

— Nije ni čudo! — odgovorio je Pilat.

— Ali je li istina — zapitala je Anteja — da čovjek može biti sretan poslije smrti?

— Nazarenćanin je barem siguran u tome — odgovorio je Pilat. — Pa zato se baš i ne boji smrti.

Anteja je žudno uzdahnula:

— Oh, Kaje, kako bi to bilo liepo!

Pa zatim je naglo upitala Pilata:

— A otkud on sve to znade?

Pilat je slegao ramenima i rekao:

— Kaže, da znade od Otca ljudi, koji je Židovima takav neki Bog kao nama Jupiter, sa tom razlikom, što je jedini milostivi Bog.

— Oh, Kaje, kako bi to bilo liepo! — ponavljala je Anteja.

Svi su ućutali.

Poncije je zabrinuto mahao glavom; valjda je i opet razmišljao o čudnovatoj Nazarenćaninovoj nauci...

Na posljedku je ustao pa se oprostio.

Dakle hoćete li ići da vidite? — zapitao je.

Anteja je brzo odgovorila:

— Hajdmo, Kaje, vidjeti toga Nazarenćanina!

— Ali se žurite — kazao je Pilat. — Skoro će ga voditi na gubilište.

VII.

Sunce, koje je jutros još tako sjalo, oko podne su prevukli crvenkasti oblaci, prieteći nepogodom. Ali je grad još treperio u sunčanoj svjetlosti i u toj pripeci nije bilo ni vjetrića.

U nizbrdici Golgote, narod se u gomilama skupljao i tiskao po putu, kojim će proći osudjenici. Sunce je rasprostrlo svoje zrake na pusti, podivljali kraj, i u sjajnoj svjetlosti još više je padala u oči gola i pusta stiena. Tamo dolje izmedju gole Golgote i gradskih zidina pružala se kratka, stjenovita, travom obrasla

dolina, po kojoj se ovdje ondje vidjala po neka zakržljavila smokva.

A skupljena svjetina, koja se zbog Pashe zgrnula u grad, izgledala je kao vojska utaborena usred bojišta. Tu bijaše svakovrstnih čadora, koliba napravljenih od raznih lisnatih grana, čiji su se stanovnici, da bi se uklonili od žarkoga sunca, razmilili po okolini grada, gdje je bilo više hladovine.

U gradu, gdje su jednoliki ravni krovovi bili jedva nešto viši od gradskih zidova, čuo se zvučan žagor: — sličan šumu talasa kad udara o stjenovite obale.

Na jedanput je nastao živ pokret u narodu, koji je još od sunčanog izlazka čekao osudjenike. Anteju su donieli na odru, a pred njom i za njom su išli najamnici rimskog prokuratora, da probiju put kroz svjetinu i u slučaju pogibli da odbrane strance od naroda, koji ih je fanatički mrzio.

Pored odra su išli Cina i Rufije, rimski centurije.

Anteja nije bila tako uznemirena kao obično prije podne, kad su je mučile strašne vizije; možda zato što se u mislima još uviek zabavljala onim, što joj je prokurator govorio o Nazarenćaninu. Misleći na njega, čisto je zaboravila na svoju bolest; u duši joj se porodila takva zagonetka, koju ni sama nije mogla riešiti.

Sviet je u to doba gledao umirati mnogo ljudi u najvećem miru, kojih je tako nestajalo, kao što se vatra ugasi, kad izgore drva. Ali se ovaj mir osnivao na onom filozofskom uvjerenju, po kojemu se izmirio sa neizbježnom smrću, koja prekida zemaljski život. Ali sve dotle nitko nije blagosivljao smrt, nitko nije umro s tim utješnim uvjerenjem, da tek na onom svietu počinje pravi život, vječiti život, koji može dati samo svemoguća, beskrajna vječnost.

I gle, ovaj, kojega sad hoće raspeti, učio je to sa bezuslovnim uvjerenjem. Njegova nauka kao jedini izvor utjehe i nade, duboko je potresla Anteju. Jer i

ona je znala, da mora umrijeti, i pomislivši, na to, obuzela bi ju neizmjerna tuga... Što joj je izgledala smrt?... Rastanak sa Cinom, sa otcem — potpuna praznina svjetlosti, ljubavi — usamljena pustoš, vječiti mrak... Oh, kad bi mogla ponieti sa sobom u grob i najmanju uspomenu ljubavi, najbliedju sliku svoje sreće, imala bi snage izmiriti se sa smrću!

I gle, sad kad se već privikla, da je smrt uništenje, ovaj Nazarenćanin uči, da je smrt život... Ali tko može potvrditi, da je to sve istina?... Ovaj nepoznati židovski bezkućnik... koji uči ljude, da je najveća kriepost ljubav?,,, Ovaj Židov, koji blagoslivlje one, koji ga šibaju, i sad je već dotle došao da ga razapnu?

— Što je on sve to učio? — razmišljala je Anteja — kad mu je za to sva nagrada — križ! Drugi teže za vlašću; on nije mario za vlast, i ostao je siromah; drugi žive po palačama, u sjaju i razkoši, oblače se u popfir; a on je živio kao pastir medju svojim stadom.

On je učio ljubavi, milosrdju, skromnosti, pitomosti: nije dakle mogao biti nemilostiv i nije mogao varati sviet. I ako je istina ono, što uči: — neka bude blagoslovljena bol i smrt, kao onakva krila, koja nose dušu u svjetlost!...

Bolesna Antejina duša tako se grčevito hvatala za ovu misao, kao utopljenik za slamku. I došle su joj na um otčeve rieči, koje je više puta izrekao, da bi sirotu umornu dušu mogla iz tame, u kojoj luta, izvesti samo kakva nova misao. Ono, što uči Nazarenćanin, je nova misao i istina — i to takva istina, koja pobjedjuje smrt i osigurava oslobodjenje.

I dok je Anteja o svome razmišljala, nastalo je podne, — i Cina je sa srdačnom radošću primjetio, da njegovu ženu ne uznemiruju one strašne vizije, koje su ju dosad mučile...

VIII.

Tužna povorka krenula je iz grada, i odatle, gdje je bio Antejin odar, moglo se sve liepo vidjeti. Velika množina je prolazila kao roj kroz gradske kapije, i kao bujica se valjala prema Golgoti. U sredini oko osudjenika zatreptala bi s vremenom na vrieme koplja i šlemovi rimskih vojnika.

Na posljetku je stigao prvi niz svjetine do Anteje. U prvim redovima je skakala pol gola, odrpana dječurlija, vičući i tukući se; svi su imali obrijane glave, samo su uz sljepočice visili traci vlasi. Za njima je išla masa, prljav i smrdljiv puk, a lice im je plamtilo od vrućine i grozničave radosti, što će moći vidjeti grozno ubijstvo.

Nije se čuo ni jedan čovječanski, sažaljevajući uzdah, iz nemilosrdnih grudi izbijala je samo grdnja, svadja, divlje deranje, koje je težilo za osvetom i krvlju. Anteja je uzbudjeno i usplahireno posmatrala tu svjetinu, a dotle joj je Rufo centurion, koji je stojao pored nje, tumačio i pokazivao pojedine važnije osobe.

U toj velikoj množini malo je bilo otmenih i bogatih Židova; ovi su se obukli u svečano odielo, i koliko je to moguće, izbjegavali su narod i seljake, koji su bili obučeni u pastirske darovce i gunjce od kozje kože. — Medju svjetinom je bilo i žena, ali samo seljanki, prostih žena i sumnjivih prilika, ove u šarenim odjećama, sa kosom očešljanom prema sliepim očima, namirisane nardisom, na vratu i ušima sa dragocjenostima ... ali Židovkinja od gospoštine nije bilo tu, jer se nisu htjele izmiešati sa ovim mrskim suparnicama.

Zatim je dolazila sinedrija; u sredini židovski prvosvećenik Ana, lica kao u kobe, krmeljivih očiju, i Kajfa sa dvorogom kapom na glavi i skupocjenim uresima na grudima.

Za ovima su išli farizeji: t r u n t a š i, koji su tromo posrćući vukli noge i svaki čas se spoticali o kamenje;

za njima su išli oni, koji su se kamenjem udarali u prsa i čelo, i zgureno koracali kao da nose griehe cieloga svieta... I ozbiljno, naduveno držanje farizeja, hladno, nemilostivo lice bilo je sasvim suprotno dobroj volji svieta, koji ih je okružavao.

Cina, kao sin prvoga naroda, sve ih je prezirao i odvratno se od njih okrenuo. Anteja ih je na protiv promatrala sa udivljenjem i nepovjerenjem. Mlado lice, na koje je već smrt udarila svoj pečat, njen stas, koji je više bio nalik na sjenku, svakome je padao u oči, i ta svjetina sa drskim pouzdanjem je buljila u nju. Toliko su mrzili strance, da ne bi ni ovu jadnu ženu poštedjeli, da tu nisu bili vojnici rimskog prokuratora.

Anteja je istom sada razumjela, zašto ovaj sviet želi smrt onome proroku, koji ih je učio ljubavi; i Nazarenćanin učinio joj se još ljepši i draži, nego što ga je opisao Poncije... Nazarenćanin zato umire, jer ga je č o v j e k osudio na smrt; a ona, Anteja, zato umire, što je to tako odredila p r i r o d a; i ta uzajamna patnja i pomisao o smrti srodila je njihove duše. Pa ako je Nazarenćanina nada u budućnost učinila snažnim, da mirno ide u susret na križ smrti: — to će tu istu nadu i ona, Anteja, postići, samo ako vidi, da će Nazarenćanin mirno podnieti sve muke.

Vika množine i divlje klicanje bilo je sve jasnije, tako da već jedan drugog nisu čuli... i tada je na jedanput, kao da se bura utišala, sve zaniemilo, i samo su se čuli teški koraci legionara i zveket njihova oružja.

Sviet se razdielio i osudjenici su prolazili pored odra. Napried u dva reda i odostrag su išli po taktu vojnici; medju njima su se ljuljala tri križa... kao da plivaju po zraku... jer su se oni, koji su ih nosili, jedva mogli vidjeti, toliko su se bili pogrbili pod silnim teretom. Od te trojice — što je Anteja odmah opazila — ni jedan nije bio Nazarenćanin: jer se dvo-

jici na licu ogledao trag okorjelog grieha i pokvarenosti, a treći je bio neki seljak, koji je za drugoga nosio križ.

Nazarenćanin je išao za njima izmedju dva vojnika. Preko odiela bila mu je prebačena crvena kabanica, a na glavi mu je bio trnov vienac, pod čijim je bodljikama rosuljala krvca kao koral. Bio je blied i umoran, jedva je koracao, pa ipak je žurno išao napried pored svieta, koji se kivno derao i divlje škripao zubima, zanesen u misli, koje su daleko nadvisivale ovaj vidljivi sviet, a duša mu je bila puna sveopćeg vječitog oproštenja; i ma da mu se duša udublja u vječnost, i ma da će se osloboditi svake svjetske veze i pokvarenosti, on je ipak podnosio i trpio svjetske bolove.

Takvi je bio Nazarenćanin, tako ga je vidjela Anteja, kad je kraj nje prošao — i dok ga je gledala, i nehotice su joj šaptala drhćuća usta:

— Ti si istina!...

Pogreb je zastao na nekoliko trenutaka, jer su vojnici teškom mukom mogli prokrčiti put kroz stisnutu gomilu. Nazarenćanin je bio tek na nekoliko koračaja od Anteje, koja je vidjela, kako leluja vjetrić Nazarenćaninove vitice, i vidjela je njegovo bliedo, čisto i prozračno lice, na koje je bacao crveni ogrtač bliedu rumen. Svjetina je htjela jurnuti i raztrgati ga, i vojnici su jedva, teškom mukom, mogli odbiti divlju masu.

Sa svih strana prietili su nesretnome uzdignutim rukama i pesnicama; oči su se izbuljile, zubi škripali, a usta se zapjenila, i grozna prokletstva su letjela kroz zrak.

A on je pogledao oko sebe i kao da je pitao:

— Šta sam vam skrivio?

Zatim je podigao oči nebu i molio se.

— Anteja!... Anteja!... — povikao je sad Cina.

Anteja je i zaboravila na sebe, i da se već nekoliko dana nije mogla ni maknuti. Sad je naglo sjela u odru, oči su joj se navlažile suzama, i drhtavim rukama je skupila zumbule i ruže, što su joj ležale po odru, i sve je prosula pred Nazarenćaninove noge.

Nastala ju duboka samrtna tišina. Narod je trenutno zaćutao, vidjevši rimsku velikašicu, gdje baca cvieće pred osudjenika.

A Nazarenćanin je pogledao Antejino mršavo lice, i usne su mu se micale kao da je htio izreći blagoslov i hvalu. Anteja je pala na jastuke i na jedanput osjetila, da joj se u srcu probudila slatka nada, neizmjerna sreća, s kojom se ujedno povratio i život u izmučeno tielo . . .

I opet je pogledala Nazarenćanina i šapćući je kazala:

— Ti si istina! . . .

Medjutim su povukli osudjenike dalje sve do mjesta, gdje bijahu znakovi, gdje će ukopati križeve. Svjetina je u jedan mah zaklonila Nazarenćanina ispred Antejinih očiju; ali je gubilište bilo na visu, pa je opet mogla vidjeti bliedo lice i trnov vienac prije nego što bi dželati otpočeli svoj grozničavi posao.

Prvo su podigli križeve dvojice zločinaca i tek onda treći, nad kojim se vio komad pergamenta tako, da se nije moglo pročitati što na njemu piše.

Vojnici su surovo zderali sa Nazarenćanina haljine, a njega su prikovali na križ, a svjetina je medjutim divlje klicala:

— O, care Judejski, sidji sa križa, sidji, ako možeš ... Pozovi svoje legione i andjele, da te oslobode!

Tada je jedan Židov, koji je stajao kraj Anteje i koji je nosio bieli plašt, zgrabio punu šaku prašine, bacio je sebi na glavu i glasno očajnički povikao:

— Ja sam bio gubav i on me je izliečio! . . . A sad ga raspinju!

Anteja je još više pobliedila.
— Izliečio ... Čuješ li, Kaje?
— Hoćemo li ići kući: — brižno je zapitao Kaj.
— Ne ... ostat ću ovdje.
Cina u malo da nije poludio od očajanja, što u svoje vrieme nije prizvao Nazarenćanina Anteji.
U tom su na posljetku podigli i Nazarenćanina sa križem, i jedan je vojnik baš prišao, da mu i noge prikuje.
Oblaci, koji su se još prije podne vili na nebu, sad su zaklonili sunce; brježuljci i stiene, koje su u daljini čisto odsjajivale od svjetlosti, — na jedanput su se pomračile, i izvcr svjetlosti kao da je bio usahnuo ...
Tamna, kao krv crvena svjetlost obuzela je sve, i mrak je bivao sve veći, u koliko je sunce sve više zalazilo za oblake. Crni oblaci kovitlali su se oko sunca ... i onda se sasvim pomračilo i nebo i zemlja, i zrak se prepunio zaparom i očajnim strahom ...
Izgledalo je, kao da je sva priroda umuknula.
— Hajdmo kući! — molio je Cina.
— Ne ... hoću još vidjeti — prošaptala je Anteja drhćući ...
Kako se u pomrčini nisu mogli vidjeti osudjenici, Cina je prinio odar bliže Golgoti. Anteja je pogledala na brežuljak; i u gustom mraku mogla je vidjeti Nazarenćaninovo tielo ... vidjela je, kako mu se grudi grčevito nadimaju, ali glava i pogled su mu bili upravljeni na nebo ...
Tada je na jedanput zatresla zrak duboka, potmula grmljavina. Zasliepljavajuća svjetlost, rastrgala je crne oblake i odmah zatim je zatutnjilo nebo i tako strašnom pucnjavom napunilo sve od istoka do zapada, da se i sama zemlja zatresla. Zatim je druga munja osvietlila nebo, zemlju, križeve, vojničko oružje i preplašeni sviet. I nastala je još veća pomrčina, i kroz utišanu svjetinu moglo se čuti jecanje žena, koje su kraj križa plakale.

— Raspeli su Svetitelja!... On je učio istinu!... Mrtve je uskrisavao!...

A jedan je povikao:

— Teško tebi, grade Jeruzaleme!...

Drugi je opet dodao:

— Zemlja se pokrenula!...

I opet je kroz oblake zasjala munja. Svi su glasovi zaniemili ili se izgubili u silnoj jeci bure, koja je sa užasnom snagom kidala drveće iz korjena i titrala se ruhom na ljudima.

— Zemlja se pokrenula!... — derala se svjetina.

Mnogi su počeli bježati kao ludi, a druge je na mjestu prikovao strah.

U to je silan vjetar razbio oblake, nešto je počeo mrak slabiti, a svjetlost je počela rasti, i odmah se pojavilo sunce iza oblaka i obasjalo brežuljak, križeve i uplašena lica svjetine.

Nazarenćaninova glava je bila žuta kao vosak, i bez života se spustila na grudi; oči su mu bile otvorene, a usne pomodrile.

— Umro je! — prošaptala je Anteja.

— Umro je! — ponovio je Cina.

U taj mah je prišao centurije i probo mu rebra...

Čudnovato!... kad je svjetina vidjela, da je Nazarenćanin umro i da se bura stišala, odmah je zaboravila predjašnji strah, opet se progurali do križa i ponovo počeli psovati:

— Sidji sa križa, ako možeš!...

Anteja je još jedanput pogledala na klonulo žuto lice i diveći se pitala:

— Je li moguće, da će uskrsnuti?...

Jer je vidjela na Nazarenćaninovom licu sve znake smrti, i ovo pitanje joj je samo po sebi poniklo u duši kao nehotična rieč očajničke sumnje.

I Cinu su mučile grozne misli; i ako nije vjerovao, da će Nazarenćanin uskrsnuti — ipak je bio uvjeren, da bi izliečio Anteju, da je živ.

A sviet se neprestano nemilostivo podsmievao, kličući:

— Sidji s križa!...

— Sidji! — proklinjao je Cina svom snagom svoga ucviljenog srca. — Sidji s križa i izlieči nju, a u zamjenu uzmi moju dušu!

A tamo u daljini brda su još bila u mraku, ali nad Golgotom i gradom već nije bilo oblaka i laste su cvrkućući prolietale kroz čisti zrak...

Cina je zapovjedio robovima da uzmu odar i da podju, jer je već prošlo tri sata poslije podne.

Približujući se villi rekla je Anteja:

— Danas me nisu gonile vizije.

I Cina je baš tog trenutka o tom istom mislio.

IX.

Vizije ni sutra dan nisu mučile Anteju: dapače je izgledalo, kao da joj se stanje odlučno popravlja, djelomično možda i zato, što joj je otac, Timon, došao iz Aleksandrije. Stari grčki mudrac, poplašivši se od Cininih očajnih pisama, tako reći, dojurio je kao bez duše u Jeruzalem, da barem još jedanput posljednji put vidi svoju jedinicu.

Cina se počeo opet nadati, ma da se još uviek nije smio pouzdati. Bilo je i dosad poboljšanja sa Antejom, i ako ovo, istina, nije trajalo dva dana jedno za drugim, kao sada. Sadašnje olakšanje pripisivao je koje dolasku Timona, ali koje i tome, što je jučerašnje uzbudjenje potreslo Anteju od mrtvila. I zaista su se jučerašnji dogodjaji toliko urezali u Antejinu dušu, da bolesnica nije znala otcu ni o čemu drugome govoriti. — I Timon je pažljivo slušao svoju kćer, nije se prepirao o tim dogodjajima, koje je Anteja vidjela svojim očima, dapače se sve vatrenije raspitivao o Nazarenćaninovom učenju. Ali o tome nije ni sama Anteja znala više od onoga, što je čula od Pilata.

Medjutim je i snaga i zdravlje bolesnice išlo sve na bolje. Prošlo je i treće podne, i ništa im nije uznemirilo radostnu nadu. Poslije tolikih nevolja, i bieda ovo im je bio prvi sretan dan, i Anteja je želila, da Cina upiše ovaj dan kao najljepši dan njihove ljubavi i života.

Nebo je bilo mračno i oblačno, kiša je lagano ali gusto čitav dan padala. Tek pred veče se malo izvedrilo i sunce je na zalasku obasjalo svojim zracima stiene i ville, koje na njima bijahu.

Sutra dan je osvanuo krasan dan, i Anteja je kao i obično dala iznieti odar pod palme, da bi sa visine pod hladovitim drvećem mogla uživati u liepom predjelu. Cina i Timon stojali su pored nje, pazili na svaki njen pokret i promjenu na licu; ali su opazili samo neku nemirno iščekivanje, ali nije bilo ni traga onom samrtnom strahovanja, koje joj je obično oko podne unakaradjivalo lice. Dapače su joj se i oči življe kretale, a i srce joj je živahnije kucalo nego prije.

Cina se sad iz sve duše nadao, i volio bi od sreće ničice pasti na zemlju, da jecajući oda hvalu Bogu. Ali mu se srce opet steglo i opet je počeo sumnjati, da je ovaj oporavak posljednji odsjaj svieće, koja se gasi: i da bi oživljavao nadu, kradom bi pogledao na Timona, koga su možda morile iste misli, jer je neprestano izbjegavao zetovljev pogled.

Ni jedno od njih troje nije kazalo, da se približuje podne, ali je Cina, kome je srce burno udaralo, pazljivo pogledao, kako se sjenka oko njih sve više umanjuje, a drugo dvoje je ćutalo u groznim brigama.

Anteja kao da je bila najmirnija, ležeći na odru, odmarajući glavu na crvenim jastucima; upola otvorivši usta, žudno je uvlačila zdravi, malo pohladni zrak, koji je dolazio s mora.

Ali oko podne je nestao hladni vjetrić, i zrak je postao čisto zagušljiv od silne zapare. Miris narda i

majkine dušice razlio se po toplom zraku, leptiri su letjeli sa cvieta na cviet, a iz pukotine na zidinama sunčali su se gušteri; čitava priroda kao da je spavala u ovoj niemoj mirnoj tišini.

Cina i Timon, klonuli od teške vrućine, pružili su se po travi, a bolesnica je zaklopila oči kao da driema; ništa nije uznemiravalo tišinu, tek samo teško disanje, koje bi po katkad sa uzdahom izašlo iz grudi.

Bilo je podne. Na jedanput je Anteja otvorila oči i nekim naročitim glasom kazala:

— Kaje, daj mi ruku.

Cina je uplašeno skočio; to je bilo doba, kad se pojavljuju vizije.

— Vidiš li — zapita Anteja — vidiš li onu svjetlost, što mi se približava?

— Anteja, molim te ne gledaj tamo.

Ali na Antejinom licu nije bilo ni traga običnog straha. Usne su joj se otvorile, po licu joj se prosula neiskazana radost, a medjutim je gledala u dolinu.

— Približuje se svjetlost — rekla je ona. — Vidim ju! ... O, to je on! ... Nazarenćanin! ... Pa se smieši... Oh, milostivi, o blagi! ... Pruža mi svoje probodene ruke ... Kaje, on nosi zdravlja, izbavljenja! ... Gledaj, maše, zove nas k sebi.

I Cina je blied kao smrt rekao:

— Pa hajdmo ... hajdmo k njemu!

U isti mah se na savitku, koji je vodio u grad, pojavio Poncije Pilat. Vidjelo se po njemu, da nosi važnu viest, koju medjutim kao čovjek trezven i pametan smatra praznovjernošću i prazan razgovor glupave svjetine. I obrisavši znojno čelo povikao je još iz daleka:

— Znadete li, što se govori po gradu? ... Da je Nazarenćanin uskrsnuo! ...

123—124	**Osman Nuri, Ago Šarić.** Pripoviest iz prošlosti **Mostara**	—.60
125—127	**Vjenceslav Novak Informator.** Novela	—.90
128—129	**Osman-Aziz, Marijanova rana i Pogibija i Osveta**	—.60
130—138	**Eugen Chavette, Gdje je milijunar.** Kriminalni roman	2.40
139—147	**Dogan P., Biela gospa s Trsat-grada.** Historički roman (I. i II.)	3.—
148—149	**Svilanić A., Kasna osveta.** Kriminalna pripoviest	—.60
150—151	**Tolstoj L. N., Gospodar i sluga.** Pripoviest	—.60
152—158	**Carić Juraj, Obitelj kapetana Opovića**	1.80
159—161	**Relković, Satir**	—.90
162—163	**Shakespeare W., Mletački trgovac.** Vesela igra	—.60
174—166	**Kumičić Evgenij, Pobieljeni grobovi.** Pripoviest	—.90
167—168	**Pužar Zv., Hajdučka djela iz živ. zlogl. hrv. hajduka J. Udmanića**	—.60
169—172	**Devčić Ivan, Bunjevačka buna.** Izvorna pripoviest	1.20
173—178	**Sue E., Tajne gr. Pariza.** Krim. rom. Hrv. prir. **E. Kumičić. I. d.**	1,80
179—183	**Tajne grada Pariza.** II. dio	1.8
184—186	**Boisbogei F., Ne ubij!** Kriminalni roman	—.8
187—189	**Ljubav pobjedjuje.** Kriminalni roman iz **amerikanskog života**	—.90
190—191	**Stanislav Grabovski, Gdje je grofica.** Preveo N.	—.60
192—197	**Devčić Ivan, Brinjsko-lički ustanak g. 1746. Historička pripoviest**	1.80
198—200	**J. A., Nestalo 86.000 talira.** Kriminalni roman	—.90
201	**Berger Kl., Ubit ću te ili ćeš me ubiti. Povjestna pripoviest**	—.80
202—204	**Gaboriau E Ljubavne sgode grofice Breuvilliers.**	—.90
204a	**Tolstoj L., Snopinova predigra**	—.30
205—206	**Dumas A., Ljubavni roman**	—.60
207—210	**Clarc Russel, Gusari.** Roman iz pomorskog **života**	1.20
211—213	**Griffiths, U brzom vlaku od Rima do Pariza**	—.90
214—215	**Paul de Kock, Barunica Blaguiskoff.** Šaljivi roman	—.60
216—221	**Montepin Xav., Tajne crvene kuće.** Roman iz **francezkoga života**	1.8
222—224	**Conan Doyle, Znak četvorice.** Kriminalni **roman**	—.9
225—228	**Šegvić Cherubin, Na solinskih ruševinah.** Pripoviest	1.2
229	**Doyle A., Mjernikov palac.** Kriminalna pripoviest	—.30
230	**Rudolph Stratz, Uspjela varka ili laponska sablast**	—.3
231	**Neobična žena.** Iz zapisnika jednoga **redarstvenika**	—.9
232	**Ehrenmann F., Kako se nalazi sreća**	—.3
233	**E. M. Vacano, Čarobnjak.** Pripoviest po istinitom **dogodjaju**	—.30
234—235	**Waldemar-Krban, Osamljen stan.** Kriminalna **pripoviest**	—.60
236	**Smith H., Uspomene živog pokopanog**	—.3
237—238	**Conan Doyle, Zagon. smrt.** Krim. prip. **A. Bock, Lukava odgojit.**	—.6
239—241	**Paul Bourgert, Strašna zagonetka**	—.9
242—243	**Maupassant, Pripoviedke: Miraz, Kušnja, Varka, Mrtva ruka**	—.60
244—246	**Maqueta Aug., Ljubav i izdaja.** Ljubavni roman	—.90
247—248	**Devčić Ivan, Kobna osveta.** Slika iz ličke prošlosti	—.60
249	**Guy de Maupassant, Mala Roque.** Kriminalna pripoviest	—.[illegible]
250—252	**Gren K., Tajna u mlinu.** Kriminalni **roman**	—.90
253	**Heinrich Zschokke, Dioklecijan u Solinu**	—.3
254—266	**Eckstein Ernest, Nero.** Historički roman	3.[illegible]
267—269	**Jules Claretie, Mrtvačevo oko.** Roman	—.9
270—271	**Carlo May, Otimač djevojaka**	—.[illegible]
272—274	**Roveta R., Prvi ljubavnik**	—
275	**Garšin V., Mali roman i druge pripoviedke. Nihilista. Na povratku sa rendes-vousa.** Nećemo očuha	—.30
276—278	**Devčić Ivan, Pad kneza Gregorija Kurjakovića.** Pripoviest	—.90
279—283	**Reviel-Davies, Zanimiva udova.** Roman	1.50
284—286	**Zaccone Piere, U parižkih podkrovnicah**	—.90
287—289	**Zaccone Piere, Nepoznati iz Bellevillea**	—.90
290—294	**Gaboriau E., Zločin u Orcivalu.** Kriminalni roman	1.50
295	**Brett Harte, Čovjek na svietioniku. Osuda**	—.30
296	**Tolstoj Lav., Što je novac?**	—.30
297—298	**Wachenhussen Haas, U ladji na Nilu**	—.60
299—300	**Paul de Kock, Gospodjica s tri steznika**	—.60
301	**Tolstoj Lav., Mora li sbilja tako biti?**	—.30
302—311	**Xavier de Montepin, Krvava ruka (Crvena krabulja)**	3.—
312—319	**Xavier de Montepin, Čovjek sa voštanimi kipovi**	2.40
320	**Maksim Gorki, Pustolov**	—.30
321—333	**Kumičić Evg., Kraljica Lepa ili propast kraljeva hrvatske krvi**	3.[illegible]
334—337	**Regnald Barnet, Tajne grada Londona**	[illegible]

338—340	Bellamy. U godini 2000.	—.90
341—343	Devčić Ivan. U krvi i plamenu. Slika iz ličke prošlosti	—.90
344	Musset Alfred de. Prava ljubav. Pripoviest	—.30
345—350	Hugo Viktor, Zvonar majke Božje parižke	1.80
351—355	Jarro. Tatovi mrtvaca. Kriminalni roman	1.50
356—359	Conan Doyle, Tajinstveni bratić iz Amerike	1.20
360—362	Tajne biogradskoga kraljevskoga dvora	—.90
363—364	Pierre Lucki. Lopudska sirotica. Pripoviest	—.60
365—366	Montepin. Žrtva ljubavi. Ljubavna pripoviest	—.60
367—369	Devčić Ivan. Uskočka osveta	—.90
370—371	Paul de Kock, Tri opasna poljubca. Pripoviedka	—.60
372—374	Clark Russel, Nenadani susret. Roman	—.90
375—376	Krčmarić. Skuta harambaša. Roman	—.60
377—380	Jarro. Umorstvo u ulici mjeseca. Kriminalni roman	1.20
381—383	Feuillet. Roman siromašna mladića	—.90
384—385	Becić. Vukićev most. Roman	—.60
386—387	Marryat. Gusar	—.60
388	Savjeti za udaju. Prievod	—.30
389	Prevost Marcel. Pisma parižanke o ljubavi	—.30
390—394	Gaboriau, Parižke varalice. Roman	1.50
395—396	Paul Bourget. Žensko srce	—.60
397—398	Mračna zagonetka	—.60
399—400	Ponson du Terrail. Liečnikova tajna	—.60
401	Kaniš li se ženiti?	—.30
402—403	Ford P., Pustolovina u brzom vlaku	—.60
404	Maksim Gorki. U tamnici	—.30
405—409	Robert Louis Stevenson, Otok Blaga	1.50
410	Tolstoj Lav, Veliki socialni grieh	—.30
411	Kako ćete omiliti ženam?	—.30
412—416	Gerstäcker F., Doživljaji naseljenika u Sjevernoj Americi	1.50
417—419	Balzac S., Kobna klisura	—.90
420	Grünwald-Zerkowitz, Udaja djevojaka bez miraza	—.30
421—430	Šegvić Cherubin, Posliednji Kotromanići	3.—
431	Montepin X., Tajinstveni ubojica	—.30
432	Noćne zgode i nezgode Harun al Rašida	—.30
433—434	Šegvić Cherubin, Boj na Grahovcu	—.60
435—436	Tolstoj Lav. Konac jednoga vieka	—.60
437—439	Ponson du Terrail. Majčina znamenka	—.90
440	Kako ćete uspjeti kod žena?	—.30
441—444	F. du Boisgobey, Modra koprena	1.20
445—447	Devčić Ivan, U gradu prestupka	—.90
448—449	F. du Boisgobey, Tajna u osamljenom dvorcu	—.60
450	Sienkiewicz. U tatarskom robstvu	—.30
451	Maksim Gorki, Jedan od kraljeva republike	—.30
452	M. S. Schwartz, Doživljaji jednoga liečnika	—.30
453—461	Emile Gaboriau, Paklenske muke	2.70
462—464	Marryat. Leteći Holandez	—.90
465—466	Tolstoj Lav, Znamenovanje ruske revolucije	—.60
467	Marryat F., Bilo je nekoč	—.30
468	Kako ćeš uspjeti u životu	—.30
469	Conan Doyle, Otmica iz odgojilišta	—.30
470	Tolstoj Lav, Ne ubij!	—.30
471—479	Ewald August König, Na putu zločina	2.70
480—484	Devčić Ivan, Pad bana Mladina II.	1.50
485—489	Kobne slutnje. Roman. Prevela Marija Kumičić	1.50
490	Grof Xavier de Maistre, Kavkazki zarobljenici	—.30
491—495	Ivan Devčić-Ličanin, Posliednji knez otoka Krka	1.50
496—499	George Sand, Markez de Villemer	1.50
500—511	Grof Monte Cristo. Roman	3.50
512	Sreća kod žena	—.30
513—526	Gaboriau, Parižko roblje. Roman u 8 diela	4.20
527	Pavelić Milan Nikolić — glasoviti hajduk	—.30
528	W. Dühring, Kako da postanem bogat?	—.30
529	Kako se predobivaju mužkarci za ženitbu?	—.30
530	Šiler, Pjesma o zvonu	—.30
531	Tolstoj Lav, Ne mogu šutiti!	—.30
532—540	Dumas — Le prince. Mrtvačeva ruka	2.70
541—544	Maurice Le Blanc. Arsene Lupin — provalnik iz strasti	1.20
545—553	Dumas, Posliednji dani kraljice Marije Antoniette	2.70
554—557	Shakespeare, Hamlet. Tragedija u 5 činova	1.20
558	Gdje je izvor ljubavnom osjećaju	—.30
559—562	Dumas sin, Gospoja s kamolijama	1.20

563—571	Montepin, Parižka vračara	2.70
572—579	Montepin, Miraz od tri milijuna	2.40
580—581	Glasoviti hajduci Sofrenije Nenadić i Vasilije Rogulja	—.60
582—583	Banovački razbojnici	—.60
584—587	Štrek Ferček, Špajsna pripečenja. Šaljive crtice (kajkavski)	1.20
588—593	Sienkiewicz H., Quo Vadis? Hist. roman iz dobe cara Nerona	1.80
594—597	Kumičić, Pod puškom. Doživljaji jednogod. dobrovoljca u Bosni	1.20
598—605	Klark Rusel, Kormilar Holdsworth. Roman iz pomorskog života	2.40
606—615	Tajne carigradskoga dvora	3.60
616	Turgenjev J. S., Pjesme u prozi	—.30
617—619	Jorgovanić, Crne niti	1.—
620—621	Gundulić, Dubravka	—.60
622—625	Golumicki, Car sabiast	1.30
626—628	San Jelene Frankopanske	—.80
629—638	Dumas A., Tri mušketira. Roman u dva diela	3.—
639—642	Tolstoj Lav, Sevastopolske pripoviesti	1.—
643—654	Sienkiewicz, Ognjem i mačem	3.60
655	Tahtarev, Družtvena vlast i država	—.30
656	Emerson, Veliki ljudi i napredak čovječanstva	—.30
657—663	Bogović, Pripoviesti	2.—
664—668	Poparić, Hrvati pod Venecijom. Historički roman	1.50
669—673	Boisgobey, Okovi ljubavi	1.50
674—679	Driant, Zarobljenici mora	1.80
680—682	Jorgovanić, Zena i ljubovca	1.—
683—688	Montepin, Tajna ladje »Titan«	2.—
689—704	Ponson du Terrail, Tajno družtvo crvenih krabulja	5.—
705—706	Bjørnson, Veseo momak	—.60
707—712	Dragošić, Kroz more jada	1.50
713—714	Tolstoj, Sreća i druge pripoviesti	—.60
715	Vernay, Budimo odvažni	—.30
716—720	Tomić, Pošurice	1.50
721—724	Tomić, Emin-agina ljuba. Pripoviest	1.20
725—731	Méreuvel, Parižki pakao	2.10
732—736	Tomić, Kapitanova kći. Pripoviest	1.50
737—740	Conscience, Demon igre	1.20
741—747	Boisgobey, Carigradske noći	2.10
748—750	Jambrečak, Iz poldine torbe	1.—
751—754	Gaston Leroux, Tajna žute sobe	1.20
755—761	Kumičić Evgenij, Sirota	3.—
762—767	Balzac, Povjest trinaestorice	1.80
768—770	Murger, Iz umjetničkoga života	—.90
771—776	E. Fernandez y Gonzales, Gospodja noći	1.80
777—780	Kovačić, Baruničina ljubav	2.—
781—784	A. K. Greenova, Zatajena ženitba	1.20
785—796	Tolstoj, Ana Karenina. Roman. Prva knjiga	4.—
797—800	Tomić, Zastavnik Trenk i druge prip. (Sabr. djela, svezak III.)	2.—
801—803	Tomić, Zmaj od Bosne (Sabrana djela, svezak IV.)	2.—
804—805	Makica Škorpion, Zlatne muhe. Humoreske i pikanteske	1.—
806—807	Tomić, Barun Franjo Trenk (Sabrana djela, svezak VI.)	1.20
808—809	Tomić, Pastorak. (Sabrana djela, svezak VII.)	1.20
810—815	Tomić, Komedije. (Sabrana djela, svezak VIII.)	3.—
816	Kratak nauk o ženidbi	—.30
817—820	Ogrizović, Hasanaginica. Drama u tri čina	2.—
821—827	Tomić, Melita, Pripoviest iz novijega doba	2.—
828—832	Kovačić, Ljubljanska katastrofa i drugo. Sabrana djela sv. II.	2.—
833	France, Gospodja u bieloj haljini i druge pripoviesti	—.60
834—837	Dahn, Atilla. Historički roman iz dobe seobe naroda	1.20
838—841	Gaboriau, Radi žene. Kriminalni roman	1.20
842—847	Hrvatić, Žrtva ljubavi. Roman iz sadašnjega života	2.—
848—858	Tolstoj, Ana Karenina. Roman. Druga knjiga	5.—
859—870	Lepelletier, Napoleoneve ljubavi. (Madame Sans-Gêne)	4.—
871—872	Knjiga ljubavi.	1.20
873—874	Flaubert, Tri novele.	1.—
875	Kovačić, Smrt babe Čengićkinje.	1.20
876	Sienkiewicz, Hajdmo k njemu.	—.60
877	Tri noći u Veneciji.	1.—
878—880	Zrakom u Italiju.	1.—
881—882	Mitchell, Tajinstvena neznanka	—.60
883—88[illegible]	Reeve, Otrovno pero.	1.—